

تبیین علل گرایش مردم شهرستان‌های نائین و نطنز به انقلاب اسلامی

(با تکیه بر اسناد)

حسینعلی قربانی^۱

چکیده

بررسی عوامل ظهور و گسترش انقلاب اسلامی در شهرستان‌های ایران و گرایش مردم به نهضت اسلامی امام خمینی می‌تواند نظریه‌های رایج انقلاب به‌ویژه نظریه ساختارگرایانه را که در دهه هفتاد قرن بیستم میلادی از مقبولیت عام نزد اندیشمندان برخوردار بود و بر نقش ساختارهای جامعه و سیطره آن بر کارگزاران تأکید می‌کرد و هیچ نقشی برای اراده انسان‌ها در به وجود آوردن انقلاب قائل نبود، بی‌اعتبار سازد. از این رو، در این مقاله کوشش شده نقش عوامل کارگزاری و در کنار آن برخی عوامل ساختاری در دو شهرستان مهم استان اصفهان یعنی نائین و نطنز در به وجود آوردن جنبش انقلابی در این شهرستان‌ها بررسی شود. رویکرد پژوهش، توصیفی-تحلیلی با تکیه بر اسناد، مصاحبه با راویان انقلاب در این دو شهر و همچنین سایر داده‌های تاریخی است. بر اساس نتایج پژوهش، تبعید جمع زیادی از فعالان انقلابی قم و تهران، به نائین و انارک در آشنایی آنان با مبانی انقلاب و امام خمینی و خیزش انقلابی آنان تأثیرگذار بود. همچنین در نطنز نیز، به دلیل نزدیکی آن به قم و تهران به‌عنوان پایگاه‌های اصلی انقلاب، منادیان و پیام‌آوران نهضت امام خمینی به‌راحتی توانستند در آن شهر حضور یافته و پیام انقلاب را به مردم منطقه برسانند.

واژه‌های کلیدی: نطنز، نائین، انقلاب اسلامی، پهلوی دوم.

ژورنال علمی و مطالعات فرهنگی
رتال جامع علوم انسانی

۱. دکترای تاریخ انقلاب اسلامی، پژوهشکده امام خمینی (س) و انقلاب اسلامی، تهران، ایران.

Explaining the reasons for the tendency of the people of Nain and Natanz cities towards the Islamic revolution (based on documents)

Hossein Ali Ghorbani¹

Abstract

Examining the factors of the rise and spread of the Islamic revolution in the cities of Iran and the tendency of the people towards the Islamic movement of Imam Khomeini can explain the popular theories of the revolution, especially the structuralist theory, which was widely accepted by thinkers in the seventies of the 20th century, and on the role of society's structures and its control over agents. The structuralist theory emphasized and did not consider any role for the will of people in creating the revolution, discrediting it. Therefore, in this article, an attempt has been made to investigate the role of agency factors and some structural factors in two important cities of Isfahan province, Nain and Natanz, in creating a revolutionary movement in these cities. The research method is descriptive-analytical based on documents, interviews with narrators of the revolution in these two cities, as well as other historical data. According to the results of the research, the deportation of a large number of revolutionary activists from Qom and Tehran to Nain and Anark was effective in familiarizing them with the principles of the revolution and Imam Khomeini and their revolutionary uprising. Also, in Natanz, due to its proximity to Qom and Tehran as the main bases of the revolution, the heralds and messengers of Imam Khomeini's movement were able to be present in that city and deliver the message of the revolution to the people of the region.

Keywords: Natanz, Nain, Islamic Revolution, Pahlavi II.

---

1. PhD in History of Islamic Revolution, Imam Khomeini and Islamic Revolution Research Institute, Tehran, Iran. q.hosein@gmail.com

Received date: 1401/07/23 Accepted date: 1401/09/20 Article type: Research

۱. مقدمه

انقلاب اسلامی به‌عنوان آخرین و بزرگ‌ترین انقلاب قرن بیستم همواره مورد توجه محققین، نظریه‌پردازان و تحلیل‌گران بوده است. این انقلاب چالشی اساسی برای نظریه‌پردازان انقلاب ایجاد کرد، چرا که در آن شاهد شکل‌گیری یک هویت جمعی دینی در میان مردم و بروز آن در صورت‌بندی انقلاب اسلامی هستیم که آگاهانه درصدد ساخت جامعه و نظام سیاسی آینده خود در پرتو رهبری امام خمینی بودند. با توجه به اینکه نظریه‌های رایج انقلاب به‌ویژه نظریه ساختارگرایانه که در دهه ۱۹۷۰م از مقبولیت عامه در نزد اندیشمندان برخوردار بود و بر نقش ساختارهای جامعه و سیطره‌ی آن بر کارگزاران تأکید می‌کرد، هیچ نقشی برای اراده انسان‌ها در به وجود آوردن انقلاب قائل نبود. انقلاب اسلامی بی‌اعتبار بودن این نظریه را در عمل نمایان ساخت. از این منظر می‌بایست بررسی و تحلیل موشکافانه انقلاب را به درون جامعه مذهبی برده و نحوه‌ی شکل‌گیری این هویت جمعی دینی را واکاوی کرد. با این توصیف بررسی انقلاب اسلامی در دو شهرستان استان اصفهان: نائین، نطنز ضروری و حائز اهمیت است. این دو شهرستان از دیرباز هم به لحاظ موقعیت و مؤلفه‌های انسانی و هم به سبب موقعیت جغرافیایی ممتازی که داشته‌اند، از مناطق پر جنب و جوش بوده‌اند. با نگاهی عالمانه به پژوهش‌های صورت گرفته درباره انقلاب اسلامی، به روشنی می‌توان دریافت که پژوهشگران این حوزه غالباً مسائل و رویدادهای کانون‌های اصلی این جنبش یعنی تهران و سایر شهرهای تأثیرگذار را بیشتر مورد توجه قرار داده‌اند. این روند موجب شده است که توجه کافی به تحولات سایر حوزه‌های محلی مؤثر در حرکت مزبور نشود. این ضرورت در مورد شهرستان‌های استان اصفهان از اهمیت مضاعفی برخوردار می‌شود، زیرا آنها از ظرفیت‌ها و پایگاه‌های بالقوه‌ای برای سیاست‌گذاری‌های فرهنگی رژیم برخوردار بودند.

این کانون‌ها از قدمت تاریخی و پیشینه بسیار درخشانی برخوردارند که همین غنای فرهنگی می‌تواند یکی از علل انقلاب اسلامی را از منظر ساختار فرهنگی تبیین کند. این شهرها با عنایت به وجود نهادهای دینی قدرتمند توانستند جبهه‌هایی برای مبارزه و نیل به استقلال و آزادی در پرتو اسلام ایجاد کنند و با ایجاد هیئت‌های مذهبی و کانون‌های فرهنگی به‌خصوص در مساجد جامع، روزنه‌ای برای فعالیت علیه حکومت پهلوی برپا سازند. شهرستان‌های یادشده به دلیل موقعیت جغرافیایی و سیاسی خود همواره در عرصه‌ی سیاست و تحولاتی که به‌خصوص از

دوران مشروطه به بعد نمایان گشت، حضوری فعال داشته‌اند. پس از سقوط رضاشاه و اشغال ایران از سوی متفقین، احزاب سیاسی که در دوران سلطنت مطلقه و استبدادی همگی منکوب شده بودند، دوباره فعالیتشان را از سر گرفتند. در مناطق یادشده در دهه‌ی ۱۳۲۰ دو حزب توده و پان‌ایرانست فعالیت گسترده‌ای را آغاز کردند. این گشایش در عرصه‌ی سیاسی موجب گردید که فعالیت‌های انتخاباتی با شور و هیجان خاصی دنبال و بعضاً در مقاطعی به علت تقلب انتخاباتی با منازعات و درگیری‌هایی همراه شود. با کودتای ۲۸ مرداد ۱۳۳۲ فضای بالنسبه آزاد سیاسی به کلی از میان رفت و بازتاب آن در منطقه نمایان گشت. اما از دهه‌ی ۱۳۴۰ به بعد بود که فعالیت‌های گروه‌های اسلامی در منطقه برجسته شد؛ حوادثی چون قیام ۱۵ خرداد، تبعید امام خمینی از جمله علل چنین فعالیت‌هایی بود. نکته‌ی حائز اهمیت اینجاست که تبعید برخی از روحانیون فعال و زندانیان سیاسی (سید مرتضی پسندیده برادر امام خمینی، سید هادی خسروشاهی، سید احمد کلاتر، شیخ عباس ضیغمی، علی‌مراد تهرانی معروف به شیخ علی تهرانی، سید سادات خراسانی، آیات: سید محمد صادقی تهرانی کرباسچی، مکارم شیرازی، آقای غلامحسین خردمند و...) به انارک و نائین زمینه‌ساز تقویت نیروهای مبارز اسلامی گشت چرا که آنان حاملان اندیشه‌ها و آرمان‌های نهضت اسلامی و امام خمینی بودند. در این پژوهش با تکیه بر اسناد منتشر نشده، مصاحبه با روایان محلی، منابع کتابخانه‌ای و همچنین تاریخ شفاهی نقش این دو شهر در تحولات انقلابی منجر به پیروزی انقلاب بررسی می‌شود. درباره پیشینه تحقیق نیز باید گفت پیش از این از خود نگارنده دو مقاله مجزا درباره چگونگی وقوع انقلاب اسلامی در نائین و نطنز منتشر شده است (قربانی، ۱۳۹۶) در دو مقاله مذکور، از اسنادی که در این تحقیق استفاده شده، بهره گرفته نشده است بنابراین وجه تمایز این مقاله با آن دو، تکیه بر اسناد منتشر نشده است.

۲. معرفی کوتاه جغرافیا و فرهنگ نائین و نطنز

نائین: شهری قدیمی است که سابقه تاریخی آن به پیش از اسلام می‌رسد. در دوران باستان و در زمان پادشاهی ساسانیان بر ایران‌زمین، نائین جزء کوره اصطخر (بزرگ‌ترین کوره ایالت فارس) بوده است. در زمان حمله‌ی مسلمانان به ایران در دوره فتوحات اسلامی پس از فتح اصفهان مورد توجه مسلمین قرار گرفت. نائین به اتفاق سایر نواحی اصطخر در سال ۲۹ هجری از سوی

مسلمین فتح شد و جزو فتوحات اسلامی گردید. از توابع نائین نخستین جایی که ساکنین آن مسلمان شدند، روستایی است در شمال شرقی نائین که به برکت قبول اسلام «محمدیه» نام گرفت و اکنون یکی از محله‌های نائین است (گلی زواره، ۱۳۸۱: ۷۷). شهر نائین در ارتفاعی حدود ۱۶۰۰ متر از سطح دریا در جلگه‌ای کمابیش هموار و صاف استقرار یافته است (سجادی نائینی، ۱۳۷۹: ۱۱) و از شمال به استان سمنان، از شرق به استان خراسان، از جنوب به استان یزد و از مغرب به شهرستان‌های اردستان و اصفهان محدود می‌شود (فرهنگ جغرافیایی...، ۱۳۶۰: ۱۱۷). نائین یک سوم مساحت استان اصفهان را تشکیل می‌دهد و وسیع‌ترین شهرستان این استان است که در حال حاضر شامل سه بخش مرکزی، انارک و «خور و بیابانک» و چهار نقطه شهری به نام نائین، خور، جندق و انارک و هفت دهستان شامل کوهستان به مرکزیت روستای بلان، بهارستان به مرکزیت روستای کجان، بافران به مرکزیت روستای بافران، لای‌سیاه به مرکزیت روستای هماباد، چوپانان به مرکزیت روستای چوپانان، نخلستان به مرکزیت روستای مهرجان، بیابانک به مرکزیت روستای فرخی است (فرهنگ جغرافیایی...، ۱۳۶۰: ۱۱۷).

نطنز: نطنز یکی از مراکز تمدنی قدیم ایران به حساب می‌آید. مهم‌ترین دلیلی که می‌توان برای این مدعا اقامه کرد، نام نطنز است (برای وجه تسمیه نطنز ر.ک: مهریار، ۱۳۸۲: ۸۰۳-۸۰۲؛ تقی‌زاده انصاری، ۱۳۸۶: ۲۴). همچنین نام‌های کهن روستاهای این ناحیه است مثل: ابیازن، ابیانه، هنجن، یارند، فریزند، فریزهند، اوره. این نام‌ها همه نشان می‌دهند که روزگار درازی از عمران و سکونت آریاییان و ایرانیان قدیم در نطنز گذشته است. شاید یکی از دلایل آن هوای خوش بهاری و سرمای تحمل‌پذیر زمستان نطنز باشد که از گذشته‌های دور این ناحیه را برای سکونت انسان‌ها مستعد ساخته است (مهریار، ۱۳۸۲: ۲۵۹). افزون بر آن، شاهراه سوق‌الجیشی و کاروانی جنوب کشور عموماً از خاک نطنز عبور می‌نمود که این موضوع نیز اهمیت نطنز را دوچندان کرده بود. به تازگی نیز به کوشش داود حسنعلیان، کارشناس و پژوهشگر باستان‌شناسی شهر تاریخی هفت هزار ساله‌ای کشف و با کمک کارشناسان و کاوشگران دیرینه‌شناسی ایرانی و اروپایی از دل خاک بیرون آورده شده است. وجود کارگاه‌های ذوب فلز و ریخته‌گری و نشانه‌های زندگی پیشرفته آن زمان در این منطقه از جهان، بر قدمت تاریخی نطنز افزوده است (دهقانیان، ۱۳۸۸). بر اساس کاوش‌هایی که تا پیش از کشف شهر تاریخی هفت هزار ساله به عمل آمده بود، از دوره‌های قبل از اسلام تنها بقایای یک آتشکده عهد ساسانی به دست آمده

بود (نراقی، ۱۳۴۸: ۳۸۳؛ افشار سیستانی، ۱۳۷۸: ۱۶۱-۱۶۴). نظنر از شهرستان‌های استان اصفهان در صد کیلومتری شمال خاوری این شهر و سر راه اصفهان و اردستان به کاشان واقع شده است (جعفری، ۱۳۸۹: ۱۱۷۸). این شهرستان با مساحتی بالغ بر ۳۳۹۷ کیلومتر مربع در موقعیت جغرافیایی ۵۱ درجه و ۵۴ دقیقه و ۳۰ ثانیه طول جغرافیایی، ۳۳ درجه و ۳۲ دقیقه و ۳۰ ثانیه عرض جغرافیایی قرار گرفته است (نراقی، ۱۳۴۸: ۳۸۷) این شهرستان از جنوب به برخوار از مغرب به بخش میمه‌ی شهرستان برخوار و از شمال به کاشان و آران و بیدگل و از شرق به اردستان و کویر مرکزی ایران محدود است (تقی زاده انصاری، ۱۳۸۶: ۴۰).

۳. نائین

۳-۱. تشکل‌های سیاسی - اجتماعی در نائین

پس از شهریور ۱۳۲۰ عمده نیروهای مذهبی ایران حول سه محور گرد آمده بودند: آیت‌الله‌العظمی بروجردی در قم، آیت‌الله کاشانی در تهران و فدائیان اسلام. در کنار این سه جریان اصلی، چندین تشکل مذهبی در قالب انجمن‌ها، هیئت‌ها، مدارس دینی و ... شکل گرفت. این تشکل‌ها همچون یک شبکه گسترده پیام‌رسانی در اقصی نقاط کشور به‌خصوص در شهرهای سنتی و مذهبی در پیوند و ارتباط با همدیگر به فعالیت پرداخته و در طول دهه بیست در رویدادهای سیاسی و اجتماعی همچون انتخابات مجلس شورای ملی، جلوگیری از رواج برخی اعمال خلاف شرع، تلاش برای اجرای متمم قانون اساسی، تبلیغات در رادیو، تعلیمات دینی در مدارس، جلب توجه همگانی به مسئله فلسطین، مبارزه با حزب توده و در ملی شدن نفت ایران ایفای نقش کردند. افزون بر احزاب و گروه‌های مبارز اسلام‌گرا، برخی جریان‌های سیاسی همچون جبهه ملی، حزب توده و بعدها فدائیان خلق، مجاهدین خلق فعالیت‌هایی علیه حاکمیت پهلوی انجام دادند که در این قسمت به آن گروه‌هایی که در نائین فعالیت داشتند اشاره می‌شود. بر اساس گفته‌های فوق، سه تشکل عمده در نائین بعد از شهریور ۱۳۲۰ بیشترین فعالیت را انجام دادند. یکی از این سه تشکل عمده، فدائیان اسلام بود. فدائیان اسلام از زیرشاخه‌های اصلی جریان اسلام‌گرا بود. دومین تشکل بزرگ در نائین حزب توده بود. این حزب به دنبال انقلاب کمونیستی در ایران و در مقابل جریان اسلام‌گرا قرار داشت. افزون بر این دو تشکل فراگیر، تشکل‌های محلی نیز فعالیت‌هایی علیه حاکمیت پهلوی داشتند. به موازات آنها یک تشکل مستقل

با نام جامعه دبیران فرهنگی نائین جلسات متعددی در این شهر برگزار می‌کرد. اما جبهه‌ی ملی در این شهرستان چندان طرفدارانی نداشت، بر اساس سندی، شهربانی استان اصفهان از شهربانی شهرهای تابعه (شهرکرد، نجف‌آباد، شهرضا، نائین و گلپایگان) می‌خواهد که به مناسبت ۲۹ و ۳۰ تیر آماده باشند تا افراد جبهه ملی در این شهرها تظاهرات و یا اخلاقی به عمل نیابند (مراسن، ش.بازیابی: ۱۹۵۹) پس از گذشت این دو روز بر اساس گزارش نهادهای امنیتی در این شهرستان‌ها و به‌ویژه شهر نائین هیچ اتفاقی خاصی روی نداد. بنابراین به نظر می‌رسد اعضای جبهه ملی در این شهر پایگاه عمده‌ای نداشتند. اینک به برخی از تشکلهای سیاسی پرداخته می‌شود:

۳-۱-۱. حزب توده در نائین

در سال ۱۳۲۰ پس از اشغال خاک ایران از سوی متفقین، مسئولان انترناسیونال کمونیستی، مسئله‌ی تأسیس یک حزب سیاسی را که دربرگیرنده اهداف و منافع اتحاد جماهیر شوروی در فضای سیاسی نوین ایران باشد، در دستور کار قرار دادند. از دیدگاه کمیترن، و با تجربه‌ی ناکامی‌های پیشین کمونیست‌ها در ایران، تأسیس یک حزب کمونیستی خالص ضرورت نداشت و حزب جدید باید یک حزب دارای پوشش و نام «ملی» و «غیر کمونیستی» می‌بود، تا بتواند در جامعه ایران پایگاه اجتماعی کسب کند (حزب توده، ۱۳۸۷: ۸۹-۹۱). اتحاد جماهیر شوروی برای تأسیس این حزب در ایران، نیروی کافی سیاسی و ایدئولوژیک و اطلاعاتی در اختیار داشت. تعدادی از آنها در سال‌های پیش از شکل‌گیری حزب توده دوره‌های آموزشی را گذرانده بودند. کمونیست‌های قدیمی با سقوط حاکمیت رضاشاه، از زندان‌های رهایی یافتند و در ۱۵ مهر ۱۳۲۰ جلسه‌ی هیئت مؤسسان حزب را با شرکت بیش از هشتاد نفر در منزل سلیمان میرزا اسکندری تشکیل دادند (حزب توده، ۱۳۸۷: ۹۳). با تشکیل این حزب و شروع فعالیت رسمی، کادر سازی و گسترش آن به اقصی نقاط کشور آغاز شد. یکی از مناطقی که نفوذ حزب توده به آنجا تسری یافت، نائین بود. پس از تشکیل ساواک بود که از فعالیت‌های اعضای حزب توده در نائین گزارش‌هایی رسیده است. بر اساس این گزارش‌ها از جمله افراد فعال حزب توده در نائین که توسط ساواک شناسایی شده بودند، می‌توان به این افراد اشاره کرد: محمد کاشفی، حسین کاشفی، حسین برزگری (شغل فرهنگی)، محمد برزگری (شغل فرهنگی) و علی علیزاده

(مراسان، ش.بازیابی ۱۶۰۷: ۹). این افراد به علت خویشاوندی که با تیمور بختیار داشتند، رفتار آنان برای مأموران ساواک مشکوک تلقی شد، چنان که شب‌ها در منزل یکی از آنان جلسه‌ای تشکیل می‌شد. افراد مذکور به علت نفوذی که در نائین و مناطق اطراف داشتند، به جلسات انجمن محلی و عمران و آبادانی شهرستان نائین که از سوی حسن مصطفوی نماینده‌ی نائین در مجلس شورای ملی تشکیل می‌شد، دعوت می‌شدند (مراسان، ش.بازیابی ۱۶۰۷: ۹). از خلال این گزارش می‌توان دریافت میان قدرت‌گیری اعضای حزب توده در نائین و نماینده‌ی این شهر در مجلس نسبتی برقرار بود.

۳-۱-۲. فدائیان اسلام در نائین

در میان تشکلهای و جریان‌های اسلام‌گرای ایران معاصر، جمعیت فدائیان اسلام با اتخاذ مشی مسلحانه مبتنی بر آموزه‌های مذهبی و اعتقادی، نقش و جایگاه محوری در پیروزی نهضت ملی نفت و تحولات سیاسی - اجتماعی کشورمان داشت. این جنبش اسلامی، از بدو پیدایش و شکل‌گیری، با طرح و تنظیم برنامه‌ای روشن، دیدگاه و گفتمان خاصی را برای حرکت فرهنگی - اجتماعی در ایران پایه‌گذاری کرد و با چنین رویکرد فرهنگی و نیز با درک شرایط و تعیین اهداف، به تبلیغ دین و مبانی اسلامی و مبارزه با جریان‌های انحرافی جامعه همت گماشت (امینی، ۱۳۸۵: ۱۱). پایه‌گذار این حرکت، شهید سید مجتبی نواب صفوی بود. حسینیان درباره وی و جایگاهش در تاریخ معاصر ایران می‌نویسد: «طلبه‌ای جوان و آتشین مزاج که وجودش مملو از ایمان شیعی بود، به تنهایی و در حمایت معنوی و مادی استادان حوزه نجف، حرکتی را آغاز کرد که منجر به نهضتی اصول‌گرا در ایران شیعی گردید. این نهضت که به نام فدائیان اسلام و سپس با تشکیلاتی گسترده و سرتاسری با همین نام شکل گرفت، منشأ تحولات عظیمی در تاریخ معاصر ایران و الهام‌بخش بسیاری از جوانان پرشور مؤمن گردید» (حسینیان، ۱۳۸۴: ۱۰). در شهرستان نائین نیز اندیشه و عمل فدائیان اسلام نفوذ کرده بود، به طوری که بعدها در معدود گزارش‌ها و اسناد ساواک، شواهدی یافت می‌شود. برپایه این اسناد در نیستانک نائین چند نفر به اسامی حسین وافی کارمند دفتر رسمی، محمد کیانی، محمد منوریان، جواد کارمند دبستان نوبهار، عباس سلیمانی، حبیب رضائی، سید محمد ناظمی، عبدالرضا فرزند علی شفیعی از اعضای فدائیان اسلام و دارای اسلحه و مهمات بوده‌اند (مراسان، ش.بازیابی ۹۳۸: ۹۳). از شغل افراد

ذکر شده می‌توان دریافت آنان عموماً از قشر تحصیل کرده و در ادارات دولتی شاغل بوده‌اند. از جمله اقدامات آنان، عملیات سال ۱۳۳۴ بود که اطلاعات زیادی از آن در دست نیست (مراسان، ش.بازیابی ۹۳۸: ۹۰).

۳-۱-۳. جامعه دبیران فرهنگی نائین

در کنار فعالیت‌هایی که سازمان‌های شناخته شده در کشور در مبارزه با حاکمیت انجام می‌دادند، تشکل‌هایی در جمعیت‌های اندک و در شهرهای مختلف ایران برای مواجهه و مبارزه با آن شکل گرفتند. در شهرستان نائین نیز چنین خرده جریان‌هایی رشد و نمو یافت. جامعه‌ی دبیران فرهنگی نائین یکی از این تشکل‌ها بود که با رویکرد فرهنگی - سیاسی در دهه ۱۳۴۰ تشکیل شد و دبیر آن سید نصرالله فاطمی بود. از اعضای فعال آن می‌توان به محمدحسن رادی، محمد حاجی باقری، محمود طاهری و غیره اشاره کرد. این جامعه به باشگاه مهرگان وابستگی داشت (مراسان، ش.بازیابی ۲۲۹۳: ۹۲). با توجه به اینکه سید نصرالله فاطمی دبیر این جمعیت برادر دکتر سید حسین فاطمی بود و در دوره‌ی حضورش در چهاردهمین دوره‌ی مجلس شورای ملی، به ضدیت با حزب توده شناخته می‌شد، می‌توان رویکرد سیاسی این تشکل را در ضدیت با حزب توده تعریف و ارزیابی کرد (ر.ک: سیف پور فاطمی، ۱۳۷۹).

۳-۲. اقدامات حکومت پهلوی در نائین از آغاز حاکمیت محمدرضا شاه تا شروع نهضت

اسلامی

از اقدامات حکومت پهلوی در نائین از آغاز حاکمیت محمدرضا پهلوی چندان اطلاعات مستندی یافت نشد و در یکی از اسناد، وضعیت اجتماعی و فرهنگی این شهرستان در آغاز دهه ۱۳۴۰ گزارش شده است. در این سند چنین آمده است: «برابر گزارش شماره ۰۰۰۴۰/۷/۲/۱۰۸۷ - اوضاع سیاسی و اقتصادی و اجتماعی... شهرستان مذکور به شرح زیر به استحضار می‌رساند: ۱ - وضع سیاسی - در نائین دو حزب به نام حزب ملیون و حزب مردم وجود دارد و حزب ملیون از اکثریت اهالی و حزب مردم از عده قلیلی تشکیل شده و فعالیت آنها منحصرأ در موقع شروع انتخابات انجمن شهر و یا مجلس شورای ملی است. دسته دیگر به نام منفردین به سردستگی محمدعلی فرجاد وجود دارد و چون آقای فرجاد شخص ماجراجو و فاقد صلاحیت اخلاقی است

و منظور نظر این عده شکایات بی‌اساس علیه مأموران دولت و ایجاد اختلافات در محل به‌منظور تأمین منافع شخصی می‌باشد.

۲ - وضع اجتماعی - قضاوت عمومی نسبت به اقدامات و اجرای برنامه‌های عمرانی خوب و امیدوار می‌باشند ولی اهالی از جراید و مجلات استقبالی نمی‌کنند.

۳ - وضع اقتصادی شهرستان نائین بستگی به میزان بارندگی دارد و سال‌هایی که بارندگی کافی بشود حداکثر محصول زراعتی مصرف چهارماه اهالی را تأمین می‌کند و بقیه مایحتاج مردم از شهرستان‌های مجاور تأمین می‌گردد درحالی‌که شهرستان نائین اراضی قابل کشت و مستعد به‌قدر کافی وجود دارد چنانچه از طرف دولت اقدام به حفر چاه‌های عمیق گرد در بهبود وضع اقتصادی این شهرستان تأثیر بسزایی دارد (مراسن، ش.بازیابی ۱۵۰۹۲: ۲۰).

۳-۲-۱. برگزاری مراسم دولتی

از طرف ادارات دولتی نائین به مناسبت‌های مختلف مجالس متعددی برگزار می‌شد. یکی از آنها مراسم دعا و نیایش به مناسبت رفع خطر از شاه در ۱۵ بهمن هر سال بود. در این مراسم سعی می‌شد تمامی کارمندان و ادارات دولتی، افسران و مأموران انتظامی شرکت داده شوند. این مراسم در مسجد خواجه برگزار می‌شد و گویا عده‌ای از روحانیون درباری نیز شرکت می‌کردند (مراسن، ش.بازیابی ۱۹۵۹: ۱۴۰).

۳-۲-۲. انتصاب اشخاص فاسد برای پست‌های دولتی

بر اساس گزارش‌هایی که مردم برای دادخواهی به مجلس شورای ملی و سایر ارکان دولتی ارسال می‌کردند، می‌توان به گوشه‌هایی از فساد کارگزاران حکومتی در نائین پی برد. برای نمونه در اوایل دهه‌ی ۱۳۲۰ مردم نائین از اینکه رئیس فرهنگ این شهرستان از سمت خود کنار گذاشته شد، اظهار خوشوقتی کردند: «آقای علی نکوئی وزیر [رئیس] فرهنگ نائین به‌صورت مختلف موجبات زحمت اهالی فراهم مخصوصاً به‌عنوان موقوفات... در فشار تعدیات نامبرده آقای رئیس فرهنگ یزد می‌شد ترتیب اثری نداده تا به مشارالیه مساعدت نمودند اکنون که خوشبختانه به یزد احضار شده لازم می‌دانیم تشکرات خود را تقدیم نموده استدعا نماییم رئیس فرهنگ یزد امر فرمایند از مساعدت علی نکوئی خودداری و از مراجعت او به نائین ممانعت فرمایند». عده‌ای از اهالی نائین (کمام، ش.ب: ۲۴۳۱۷).

۳-۳. تحولات نائین از قیام ۱۵ خرداد تا وقوع انقلاب اسلامی

بنا بر برخی روایت‌ها، قیام ۱۵ خرداد ۱۳۴۲ در نائین چندان بازتاب نداشت و صرفاً به غم و اندوه و ناراحتی مردم محدود بود. یکی از راویان در این باره از غم و ناراحتی مردم نائین از شنیدن این واقعه حکایت می‌کند و اما تأکید می‌کند که این حرکت به حدی نبود که به تظاهرات ختم شود (عالمی، ۱۳۹۶: نوار اول) باین حال مهم‌ترین جنبه‌ی قیام ۱۵ خرداد در نائین، وجه تأثیرگذاری آن بر مردم و آماده‌سازی ذهنی آنان برای شروع فعالیت‌ها و اقدامات بعدی بود. رسول سفیدگر از فعالان انقلابی در نائین در این باره می‌گوید: «قیام ۱۵ خرداد و نتایج آن تأثیر شگرفی بر مردم می‌گذاشت و مردم آماده بودند برای حرکت وسیعی که امام شروع کردند» (سفیدگر، ۱۳۹۶: نوار اول) بنابراین وجه آگاهی‌بخشی نهضت ۱۵ خرداد ۱۳۴۲ بود که در نائین برجسته شد و زمینه‌ای جهت رشد افراد انقلابی در این شهر را فراهم کرد. در هنگام آزادی امام خمینی در سال ۱۳۴۳، شهربانی استان اصفهان طی نامه‌ای بسیار فوری از شهربانی‌های گلپایگان، شهرکرد، شهرضا، نائین و نجف‌آباد خواست تا درباره‌ی محافل و مجالسی که به مناسبت آزادی ایشان به عمل می‌آید، دخالت نکنند تا این تصور ایجاد نشود که موضوع اهمیت زیادی دارد، بلکه از آنان می‌خواهند که کسانی که در این مجالس سخنان مضر مملکت به زبان می‌آورند شناسایی کنند تا بعداً تحت تعقیب قرار گیرند (مراسان، ش.بازیابی ۱۸۵: ۲۵).

پس از تبعید امام خمینی دوباره با ارسال نامه‌ای از شهربانی‌ها خواسته می‌شود گزارشی درباره‌ی وضعیت پیش‌نمازهای شهرستان‌های فوق‌الذکر به عمل آورند که آیا در نماز شرکت می‌کنند یا به نشانه‌ی اعتراض حضور نمی‌یابند (مراسان، ش.بازیابی ۱۸۵: ۳۹). پس از بررسی‌های لازم این شهربانی‌ها گزارش کردند که تمامی پیش‌نمازان مرتب در نماز حاضر می‌شوند (مراسان، ش.بازیابی ۱۸۵: ۴۲). حدود یک ماه پس از این نامه‌نگاری‌ها، رئیس شهربانی نائین سروان قوام‌الدین حقایق در نامه‌ای به ریاست شهربانی استان اصفهان، اقدامات انجام‌شده در خصوص تذکر و هشدار به وعاظ و اهل منبر این شهرستان نسبت به محتوای سخنرانی‌شان را به اطلاع آن شهربانی می‌رساند (مراسان، ش.بازیابی ۱۸۵: ۵۱).

پس از تبعید امام خمینی به ترکیه در سال ۱۳۴۳، علمای مبارز با حضور در شهرستان‌های مختلف، اطلاعات مربوط به امام و رهنمودهای ایشان را در اختیار مردم قرار می‌دادند. یکی از مبارزین که در نائین حضور یافت، آیت‌الله احمد جنتی بود. او در سال ۱۳۴۴ یک سال پس از

تبعید امام، با دعوت اهالی محمدیه نائین در این منطقه حضور یافت و در واقع از نخستین پیام‌آوران نهضت امام خمینی در نائین به حساب می‌آمد. سید عباس قریشی دبیر بازنشسته نائینی در این باره می‌گوید: «علمایی که به نائین یا به انارک تبعید می‌کردند و همچنین علمایی که به دعوت مردم به این منطقه می‌آمدند، اطلاعاتی که مربوط به امام بود، در اختیار مردم می‌گذاشتند. از جمله این افراد، که پیش از دیگر روحانیون تبعیدی به این منطقه آمد، آقای جنتی بود که من حدود کلاس سوم ابتدایی بودم که ایشان در محله محمدیه حضور یافت، [و در مسجد منصورون مجلس محرمانه برگزار می‌شد] البته ایشان تبعید نبود، یکی از اهالی محل ایشان را می‌آورد در ماه رمضان سال ۱۳۴۴ فکر کنم بود. ایشان یک‌سال و چند ماهی در این منطقه بود و اطلاعاتی که درباره امام بود، در اختیار مردم قرار می‌داد» (قریشی، ۱۳۹۶: نوار اول)

۳-۳-۱. نقش روحانیان انقلابی تبعیدی به نائین و انارک

رژیم پهلوی به بهانه کشته شدن یک پاسبان در بازار شهرستان قم در پاییز ۱۳۵۲ عده‌ای از فضلاء آن شهر را به نقاط بد آب‌وهوا تبعید کرد. در مجموع از سال ۱۳۵۲ تا ۱۳۵۷ آیات حاج شیخ یحیی انصاری شیرازی، آذری قمی، محمد عبائی خراسانی و حجت‌الاسلام اسحاق‌نیا به نائین تبعید شدند. آن‌گونه که از منابع و روایت‌ها می‌توان دریافت از قم تعداد دوازده نفر به انارک تبعید شدند، از این میان تعدادی در کسوت روحانیت بودند (مراسان، ش. بازایی: ۱۸۵۲) از جمله آیات: مرتضی پسندیده، مکارم شیرازی، حاج شیخ محمدصادق صادقی گیوی معروف به خلخالی، حبیب‌الله طاهری گرگانی، سید محمدصادق روحانی و حجج‌اسلام: سید هادی خسروشاهی، محمدصادق کرباسچی تهرانی، سید احمد سادات خراسانی، سید احمد کلاتر، شیخ عباس ضیغمی، علی‌مراد تهرانی ارنگه‌ای و یک نفر از آنها به نام غلامحسین خردمند شغل آزاد داشت (لطفی، ۱۳۹۱: ۳۵-۳۴).

۱. گزارش ساواک در این مورد چنین است: «پنج‌شنبه ۱۳۵۷/۲/۲۱ صبح امروز مراسم بزرگداشتی در تهران به مناسبت اربعین شهدای شهرهای ایران با حضور جمعیتی حدود هزار نفر و سخنرانی آقای شیخ [محمد] موحد [ی] گیلانی در مسجد جامع برگزار شد. در پایان ضمن برپایی تظاهرات و شکسته شدن تعدادی از شیشه‌های چندین شعب بانک و... حدود ۱۲۰ نفر دستگیر شدند. ساواک در گزارش دیگری شمار دستگیرشدگان را ۱۷۰، ۱۲۸ و ۱۰۰ نفر نیز اعلام کرده است. طبق رأی کمیسیون امنیت اجتماعی قم، آقایان سید صادق روحانی، سید هادی خسروشاهی، احمد کلاتر، عباس ضیغمی و مرتضی پسندیده هر کدام به سه سال اقامت اجباری در شهرستان انارک نائین

در نائین، تعامل، همکاری و علاقه مردم با تبعیدی‌های شهر بسیار زیاد بود. یکی از فعالان انقلابی در این باره می‌گوید: «آقایانی که در نائین تبعید بودند، آقای انصاری شیرازی، عبائی خیلی خیلی در نائین مؤثر بودند. مردم نائین خیلی مرید ایشان بودند» (عالمی، ۱۳۹۶: نوار اول). بنابراین مردم نائین که ایمان مذهبی بالایی داشتند، از حضور علمای روحانی در این شهر استقبال چشمگیری به عمل آوردند.

علمای تبعیدی نائین با همکاری که با روحانیون محلی و در رأس آنان با مرحوم خطیب صورت می‌دادند، زمینه گسترش افکار و اندیشه‌های انقلابی امام خمینی(ره) را فراهم می‌کردند. سخنرانی‌های مکرر در نائین و روستاهای اطراف آن از سوی آنان بهترین شیوه برای آگاهی‌بخشی به مردم نائین بود. عبائی خراسانی در این باره می‌گوید: «این مرد (حاج آقای شیخ عباسعلی مؤمن معروف به خطیب) برای اینکه استفاده‌ای معنوی از من شده باشد هر هفته جلسه‌ای را با حضور قشر فرهنگی ترتیب می‌داد و بدین گونه به آموزش طلبه‌ها و فرهنگیان می‌پرداختیم» (خاطرات عبائی، ۱۳۸۴: ۵۲). پس از آگاهی‌بخشی درباره نهضت امام خمینی، فعالیت انقلابی علیه رژیم مهم‌ترین اقدام علمای تبعیدی بود. مهم‌ترین فعالیت‌های آنان در این زمینه از زبان آقای عبائی خراسانی چنین بود: «ما در جریان کار در تبعیدگاه، مرتب کارهای انقلابی داشتیم، اعلامیه می‌دادیم، اعلامیه تکثیر می‌کردیم، توزیع می‌کردیم، طرح‌ها داشتیم، رفت‌وآمد داشتیم، به اصفهان و انقلابیون اصفهان با ما رابطه داشتند ما مسائل را منتقل می‌کردیم به یکدیگر. گاهی زمینه اعتصاب‌ها را فراهم می‌کردیم» (خاطرات عبائی، ۱۳۸۴: ۱۵۰). این گونه فعالیت‌ها، با رصد مأموران ساواک ردیابی می‌شد و علما به کرار از سوی ساواک اصفهان احضار می‌شدند. رئیس وقت ساواک اصفهان، نادری که به سفاکی شهره بود، به‌دفعات، ایشان را به اصفهان خواسته و از آنها بازجویی می‌کرد (خاطرات عبائی، ۱۳۸۴: ۱۵۲-۱۶۲).

در شهرستان نائین تظاهرات همانند سایر شهرهای ایران از سال ۱۳۵۷ شروع شد و در ماه‌های منتهی به انقلاب اوج گرفت. یکی از راویان عینی در این باره می‌گوید: «سال ۱۳۵۷ قیام‌ها

محکوم شدند» (روزهای حماسه و نور (گزارش‌های ساواک و شهربانی رژیم پهلوی): ۳۵۲؛ یاران امام به روایت اسناد ساواک، آیت الله حاج سید مرتضی پسنیدیه، ۱۳۸۰: ۴۱۵-۴۱۶؛ انقلاب اسلامی به روایت اسناد ساواک اصفهان شرح مبارزات مردم استان اصفهان در جریان انقلاب اسلامی، کتاب سوم، ۴۱۴-۴۱۳).

سازمان‌دهی شد، گروه‌های مردمی تشکیل شد، شب‌ها نگهبانی می‌دادند تا مواظب باشند مشکلی پیش نیاید» (عالمی، ۱۳۹۶: نوار اول). عبدالحسین ایمانی که خود از سازمان‌دهندگان تظاهرات نائین بوده است به نقش آقایان ملکیان و عباسی اشاره کرده و می‌گوید: «در راهپیمایی‌ها با آقایان ملکیان و عباسی شعار می‌دادیم، روی ماشین می‌رفتیم چون بلندگو نبود. مسیرمان همیشه از درب مسجد سجاد شروع می‌شد تا جلوی شهربانی نائین ادامه داشت. در آنجا تجمع می‌کردیم، رئیس شهربانی نائین سرهنگی بود با آقای نبی‌پور صحبت می‌کرد و مردم متفرق می‌شدند. هر شب همین برنامه برقرار بود تظاهرات‌ها اصولاً شب‌ها بعد از نماز مغرب و عشا برگزار می‌شد» (ایمانی، ۱۳۹۶) از سوی دیگر رفت‌وآمدهای مردم نائین و حتی شهر اصفهان به محل تبعید علما همچنان ادامه داشت. در یکی از گزارش‌های ساواک در این باره در تیر ماه ۱۳۵۷ آمده است: «در بعدازظهر ۱۳۵۷/۴/۳۰ به گروهان ژاندارمری نائین اطلاع می‌رسد که آقایان حسین داوری دولت‌آبادی فرزند غلامرضا اهل و ساکن اصفهان و رضا مسجدی هرنندی فرزند حسین اهل و ساکن اصفهان و علی‌اکبر گلدار عراقی فرزند رضا اهل و ساکن اصفهان به اتفاق شیخ محمدحسن زارع فرزند غلامرضا طلبه اهل زردین یزد به ملاقات آقای مکارم شیرازی که در انارک به اقامت اجباری محکوم است عزیمت و تعدادی اطفال خردسال را جهت خواندن سرود به مسجد انارک برده سپس مبادرت به پخش اعلامیه مصاحبه خمینی با روزنامه لوموند می‌نماید که نامبردگان در حین پخش اعلامیه دستگیر و به همراه شش برگ بازجوئی و عین اعلامیه در شش برگ به دادگاه نائین معرفی که از طریق دادگاه نائین یادشدگان فوق آزاد می‌گردند» (انقلاب اسلامی به روایت اسناد ساواک اصفهان، کتاب دوم: ۵۹۲).

تظاهرات و راهپیمایی سراسری مردم نائین در روزهای پایانی حکومت پهلوی برگزار شد. در این تظاهرات و راهپیمایی مردم سراسر شهرستان نائین از روستاها و مناطق دیگر هم آمده بودند. سخنران این مراسم بزرگ حجت‌الاسلام والمسلمین کاظم صدیقی بود. یکی از برگزارکنندگان این مراسم در این باره می‌گوید: «یک تظاهرات سراسری داشتیم که خیلی مهم بود. نزدیک پیروزی انقلاب، کمربندی نائین را دور زدیم از مسجد رفتیم فلکه بالا، فلکه پلیس و یک راهپیمایی عظیم بود که از تمام بافران و روستاهای نائین شرکت داشتند، آن راهپیمایی در بهمن سال ۱۳۵۷ بود. سخنرانی این مراسم آقای کاظم صدیقی -امام‌جمعه موقت [فعلی] تهران- بود. ایشان مدتی امام‌جمعه نائین هم بودند» (ایمانی، ۱۳۹۶: نوار اول).

۴. نطنز

۴-۱. وجوه فساد حکومت پهلوی در نطنز

از آغاز سلطنت محمدرضا پهلوی در سال ۱۳۲۰ تا شروع اقدامات اصلاحی آمریکایی انقلاب سفید، از فعالیت‌های فدائیان اسلام، نهضت ملی کردن نفت، و حوادث دیگر در نطنز اطلاعاتی مستند و شفاهی در دست نیست. از آنجایی که این شهر در مقایسه با نائین جمعیت کمتری داشت و از مرکزیت و اهمیت آن شهر برخوردار نبود، همچنین بیشتر فعالیت‌های مخالفین و انقلابیون در شهر مجاور نطنز، یعنی کاشان صورت می‌گرفت، این شهر از محوریت این تحولات فاصله داشت. با این همه نمونه‌هایی از ظلم‌ستیزی و حق‌جوئی مردم این سامان در لابه‌لای اسناد قابل‌ردیابی است. حساسیت بالای مردم نطنز نسبت به امر فرهنگ و ضرورت آموزش صحیح فرزندان خود، سبب شده بود، تحولاتی را که در این حوزه رخ می‌داد، با جدیت دنبال کنند. اعتراض به ورود افراد نالایق و فاسد در آموزش و پرورش این شهرستان که سبب شیوع ناهنجاری‌هایی در دبستان‌ها شده بود، از نخستین نمونه‌های برجسته اقدامات اصلاحی مردم نطنز است (کمام، ش. بازیابی: ۳۶۲۵).

۴-۱-۱. مواردی از ناامنی، فعالیت افراد فاسد دولتی و مشکلات در نطنز

همان‌گونه که اشاره کردیم مردم نطنز از دیرباز، تعدی و اجحاف به حقوق خود را برنمی‌تافتند و با ارسال نامه‌هایی اعتراض خود را نشان می‌دادند. در همان نخستین سال‌های پس از سقوط رضا شاه، دو عامل بیش از همه مردم نطنز را نگران ساخته بود: عامل اول ناامنی و اغتشاشی که به واسطه نبودن نیروهای نظامی و قوای حکومتی حاصل شده بود و نتیجه‌ی آن ورود اشرار به آن منطقه بود. سندی که ضمیمه این اثر می‌باشد تا حدودی گویای این واقعیت است (ساکما، ش. بازیابی: ۱۸۴۸۴) عامل دوم که نارضایتی بیشتری در میان مردم ایجاد کرده بود، فعالیت افرادی بود که شغل‌های دولتی داشتند و به آزار و اذیت مردم مشغول بودند. به نمونه‌هایی از این نوع فعالیت در بخش نائین اشاره شد، در نطنز نیز چنین اشخاصی فعالیت می‌کردند. برای نمونه اهالی نطنز شکایت‌نامه‌ای علیه شخصی که کارمند وزارت دارائی در نطنز بود، تنظیم کرده، خواستار عزل او شده بودند (کمام، ش. بازیابی: ۸۳۲۵) و در سند دیگری گزارش شده است وی: «از خدمت اداره دارائی خارج شده و در کسوت عضو حزب توده به اذیت و آزار مردم مشغول

است» (کمام، ش.بازیابی: ۸۳۲۵) افزون بر این اعتراضات، که عموماً درخواست‌های مردم از حاکمیت تلقی می‌شد، برخی از اهالی نطنز که از دهه‌ی ۱۳۲۰ به سلطنت و اساس آن بدبین بودند، اقدام به تأسیس تکیه‌ای به نام تکیه نطنزی‌ها در تهران نمودند. افزون بر موارد فوق، مشکلات بهداشتی نطنز و توابع به حدی بود که حتی در یکی از جلسات حزب رستاخیز، از بی‌توجهی اداره‌ی بهداشت نطنز نسبت به وضع درمانگاه کلهرود نطنز انتقاد و از آنان خواسته شد تقاضای ساکنین این دهستان بزرگ به مسئولین محلی منعکس شود (مراسان، ش.بازیابی: ۶۶: ۲۴).

۴-۱-۲. تقلبات انتخاباتی در نطنز

تا قبل از دوره‌ی ۲۱ مجلس شورای ملی، نطنز نماینده مستقلاً در مجلس نداشت. نماینده‌ی نطنز، همان نماینده‌ی کاشان بود که از طرف مردم نطنز نیز نمایندگی می‌کرد. در دوره‌ی پانزدهم مجلس شورای ملی بود که عباس نراقی راجع به وضع شهر کاشان و نطنز شرح مبسوطی ایراد و از بی‌توجهی دولت به رعایت احوال مردم آن سامان بالاخص به بهداشت و بیمه کارگران قالی‌بافی اعتراض کرد (مشروح مذاکرات مجلس شورای ملی، دوره ۲۱، ۷۴/۷۳) نامزدهای نمایندگی در این شهرستان هر یک به یکی از احزاب دولتی وابسته بود. شیخ زین‌العابدین انصاری نامزد دوره‌ی بیستم عضو رسمی حزب ملیون بود (مراسان، ش.بازیابی: ۱۶۰: ۳۵) در دوره‌ی بیست و یکم حسن ضابطی طرقي با جدا شدن حوزه‌ی انتخابیه نطنز، از این شهر به مجلس شورای ملی انتخاب شد. دکتر حسنعلی محققى در دوره‌های ۲۲، ۲۳ و ۲۴ نماینده‌ی نطنز در مجلس شورای ملی بود (شجیعی، ۱۳۷۲: ۵۵۵).

یکی از معضلات و مشکلات اساسی ساختار سیاسی حاکمیت پهلوی، وجود فساد در ارکان دولتی بود که تقلب انتخاباتی یکی از نمودهای چنین فساد ساختاری بود. در واقع بخشی از مشروع نبودن حاکمیت پهلوی از آغاز سلطنت رضا شاه تا پایان حاکمیت پهلوی دوم موضوع تقلب در حوزه‌های انتخاباتی بود. این رویه در شهر نطنز نیز دیده می‌شد. در هر دوره از انتخابات نطنز شکایاتی به مجلس می‌رسید که مجلس شورا نیز آنها را رد کرده و انتخابات را در آن ناحیه به تأیید می‌رساند. کثرت این اعتراضات در ادوار مجالس نشان‌دهنده شائبه یا حداقل بخشی از حقیقت در مورد تقلب یا تخلفات انتخاباتی بود. تقلب انتخاباتی در نطنز چنان گسترده شده بود

که حتی مجله شناخته‌شده آن دوران «نامه فرنگستان» نیز خبر چنین تقلباتی را انعکاس می‌داد و این قبیل کارها را یکی از علل عقب‌ماندگی برمی‌شمرد (نامه فرنگستان، ۱۹۳۴ م: ۲۱۸-۲۱۹) اسناد منتشرشده نیز نشان‌دهنده وفور تقلبات انتخاباتی در نطنز نسبت به سایر مناطق است (اسنادی از انتخابات....، ۱۳۸۴: ۱۷، ۲۱، ۲۳، ۲۵-۲۸، ۳۰، ۳۳، ۳۴، ۴۰، ۴۳-۴۴) بر اساس گزارش‌هایی که از مشروح مذاکرات مجلس شورای ملی به دست آمده بود فرماندار نطنز در انتخابات آن منطقه اعمال‌نفوذ داشته است (مشروح مذاکرات مجلس شورای ملی، دوره ۲۰، ۱۶/۱۶) افزون بر اینها اسنادی که منتشر شده است، نشان می‌دهد که گزارش‌های تقلبات انتخاباتی کشوری روزانه به شاه اطلاع داده می‌شد. حسین علاء در زمان تصدی وزارت دربار، این گزارش‌ها را به شاه می‌رساند (رستم، ۱۳۷۶: ۱۷۰).

۴-۲. فعالیت‌های انقلابی در نطنز از آغاز نهضت امام خمینی تا پیروزی انقلاب اسلامی

پیش از ورود به فعالیت‌ها در نطنز، ضروری است اشاره شود که نطنزی‌ها تکیه‌ای در تهران به نام تکیه نطنزی‌ها داشتند. این تکیه که در چهارراه حسن‌آباد واقع شده بود در دهه ۱۳۲۰ احداث شده بود (مراسان، ش.بازیابی: ۲۳۸۶: ۱۹). در این مکان مذهبی بزرگان مبارزه و علمای اسلام حضور می‌یافتند و اصولی‌ترین و مهم‌ترین نکات مبارزه را که از رهبری نهضت، امام خمینی دریافت کرده بودند در اختیار مردم قرار می‌دادند، از جمله مشهورترین این علما شیخ فضل‌الله محلاتی بود. وی بارها در این تکیه حضور یافت و علیه دولت و حاکمیت پهلوی سخنرانی کرد (مراسان، ش.بازیابی: ۱۱۱۶۰: ۳).

حسینیه ارشاد علیا؛ مرکز فعالیت انقلابیون: حسینیه ارشاد علیای نطنز (علیای سابق) از مهم‌ترین مراکز فعالیت مبارزین نطنزی بود. این حسینیه در مرکز شهر قرار داشت و موقعیت سوق‌الجیشی آن سبب مرکزیت آن در حوادث انقلاب شده بود. از آغاز فعالیت‌های مخفی در نطنز تا پیروزی انقلاب اسلامی، این حسینیه از اصلی‌ترین مراکز تجمع مردم و حتی مسیر شروع راهپیمایی‌ها و تظاهرات مردم بوده است (عبدالکریمی^۱، ۱۳۹۶: نوار اول) مردم شهر نطنز به واسطه عشق و

---

^۱. خانواده عبدالکریمی یکی از پایه‌های استوار و از خانواده‌های انقلابی نطنز بودند. حاج نصر الله عبدالکریمی به همراه علی عبدالکریمی (نماینده مردم نطنز در دوره سوم مجلس شورای اسلامی) و اکبر عبدالکریمی از آغاز نهضت اسلامی در سال ۱۳۴۲ فعالیت خود را آغاز کردند.

علاقه‌ای که به رهبران و گردانندگان انقلاب داشتند، بعد از مدتی نام حسینیه را به حسینیه ارشاد - که در آنجا بیشترین سخنرانی‌های روشنگرانه علیه حاکمیت صورت می‌گرفت - تغییر دادند (باباخانی، ۱۳۹۶: نوار اول).

مسجد سید قاسم: این مسجد نیز در کنار حسینیه‌ی علیا، نقش مکمل فعالیت‌های انقلابیون را ایفا می‌کرد که به‌وسیله حاج جواد رزاقی اداره می‌شد و در مرکز نطنز «خیابان امام خمینی فعلی» واقع شده بود. حاج آقای فجری یکی از روحانیونی که از خارج از نطنز برای سخنرانی دعوت شده بود، کلاس‌های تدریس قرآن و در لوای آن فعالیت‌های انقلابی و سخنرانی‌ها را در این مسجد برگزار می‌کرد. بخشی از مبارزین و فعالان انقلابی از جمله برادران سالکی در این پایگاه فعالیت می‌کردند. هم حاج جواد رزاقی و هم حاج آقای فجری و دیگر انقلابیون همچون برادران سالکی از این مرکز با شهر کاشان در ارتباط بودند. رابطه این افراد بیشتر با کاشان و قم بود (سالکی، ۱۳۹۶: نوار اول) مساجد توابع نطنز نیز نقش بارزی در مبارزات مردمی ایفا می‌کردند و کانون فعالیت‌ها به شمار می‌رفتند. در یکی از اسناد ساواک درباره‌ی مسجد روستای اوره چنین آمده است: «ساعت ۱۰ در روستای اوره از توابع نطنز تعدادی اعلامیه در روی سکوی درب مسجد گذاشته شده بود اعلامیه‌های مزبور مربوط به تعطیل عمومی در روز ۳۷/۳/۲۷ بود» (انقلاب اسلامی به روایت اسناد ساواک اصفهان، کتاب دوم، ۱۳۸۳: ۴۰۲).

نقش اقشار مختلف مردم نطنز در روند مبارزات

روحانیت: هرچند در شکل‌گیری فرهنگ عمومی، علل و عوامل گوناگونی تأثیرگذار هستند ولی در جوامع مذهبی به‌خصوص اسلامی و شیعی بیشترین تأثیرگذاری از آن رهبران مذهبی، به‌ویژه وعاظ و خطبا می‌باشد. در طول سال، ماه‌های محرم و صفر، ماه مبارک رمضان، جلسات دعا و توسل، مراسم عقد و عروسی، مجالس ترحیم و تذکر و به‌طور کلی در غم و شادی واعظان و خطیبان حضور و نقش تعیین‌کننده‌ای در جامعه دارند و همین مطلب است که آنها را همیشه در معرض آزار و آسیب‌رسانی حکومت‌های مستبد قرار داده است. در نطنز قشر روحانی به آن کیفیتی که در نائین برای انقلاب زحمت می‌کشیدند و فعالیت می‌کردند، حضور نداشتند. در عوض بخشی از این قشر به دربار متصل بودند که عموماً از این افراد با عنوان روحانیون

۱. برادران سالکی (علی و محمدرضا) نیز همانند برادران عبدالکریمی، از مهمترین خانواده‌های انقلابی نطنز بودند.

درباری و مقدس‌مآب‌ها یاد می‌شود. موضوع مقدس‌مآب‌ها و اعمال و حرکات آنان در حوزه همواره فکر امام را به خود مشغول می‌ساخت و وی تا پایان عمر از این آفت رنجور و نگران بودند و در هنگام درس «ولایت‌فقیه» بار دیگر به ماجرای مهمی در دوران آیت‌الله بروجردی اشاره می‌نمود و این در حالی بود که مقدس‌مآب‌ها در نجف بیش از قم حضور داشتند، امام به جلسه‌ای با آیات بروجردی، صدر و حجت اشاره می‌کند که در آن به ضرورت برخورد با آنان توجه می‌دهد (صحیفه امام، ۱۳۸۵: ۱۴۴). مهم‌ترین شخصیت روحانی که در نطنز فعالیت‌های انقلابی را انجام می‌داد، سید محسن طباطبایی بود. علی سالکی از او با صفت پر جنب‌وجوش و شجاع نام می‌برد: (سالکی، ۱۳۹۶: نوار اول). در گزارش‌های منتشره ساواک نام سید محسن طباطبایی دیده می‌شود. در یکی از این گزارش‌ها از طلبه‌هایی نام برده شده که در جلسه‌ای به‌شدت از گسترش فعالیت‌های انقلابی صحبت می‌کنند. (انقلاب اسلامی به روایت اسناد ساواک، کتاب نوزدهم، ۱۳۸۴: ۲۶) به سایر روحانیون همچون آقای ناطق خراسانی و محلاتی نیز اشاره می‌شود اینکه این دو نفر در آگاهی‌بخشی به مردم نطنز و افشای ماهیت رژیم پهلوی نقش داشتند (سالکی، ۱۳۹۶: نوار اول) افزون بر روحانیون و طلبه‌های محلی فعال که در نطنز حضوری چندماهه و طولانی‌مدت داشتند، برخی از روحانیون و علمای سرشناس نیز با حضور و سخنرانی در این شهرستان موجب دلگرمی و قوت قلب مبارزین نطنزی بودند. از جمله این افراد می‌توان به آقای قرائتی، آیت‌الله خاتمی، حائری، عبدالنبی نمازی، سید صادق طباطبایی محلاتی و ناطق خراسانی و یثربی اشاره کرد (سالکی، ۱۳۹۶: نوار اول).

روحانیون از طریق ژاندارمری مستقر در شهرستان کنترل می‌شدند و با این حال مخفیانه به شهرستان می‌آمدند و در حسینیه مراسم می‌گرفتند و مردم مخصوصاً جوان‌ها و نوجوان‌ها از مستمعین پرشور این مراسم بودند (باباخانی، ۱۳۹۶) مهم‌ترین مسائلی که از سوی روحانیت مطرح می‌شد، موضوع ظلم و ستم حکومت شاهنشاهی، آزادی‌خواهی و حریت با تکیه بر داستان شهادت امام حسین بود (باباخانی، ۱۳۹۶). طلاب نیز در کنار روحانیون و علما از طریق پخش اعلامیه و فعالیت‌های خیابانی در گسترش نهضت در نطنز نقش داشتند. در یکی از گزارش‌های ساواک از فعالیت دو طلبه در نطنز هنگام پخش اعلامیه گزارش شده است: «گزارش گروهان نطنز مستند به اعلام پاسگاه مرکزی حاکی است در ساعت ۱۷ مورخه ۳۱/۵/۳۷ [۲۵] به پاسگاه مرکزی اطلاع می‌رسد که دو نفر آخوند با یک دستگاه اتومبیل داتسون آبی‌رنگ در شهر نطنز و محل

افراشته مشغول پخش اعلامیه می‌باشند. گروهان بلافاصله مأمور کافی جهت دستگیری ایشان اعزام لکن هیچ‌گونه آثار از دو نفر به دست نیامده» (انقلاب اسلامی به روایت اسناد ساواک استان اصفهان، کتاب سوم، ۱۳۸۳: ۳۸۷).

دانش‌آموزان و معلمان نطنزی: در بیشتر جریان‌های انقلابی دنیا، نوجوانان و جوانان سربازان اصلی صحنه‌ی مبارزه بوده‌اند. نمونه بارز آن حضور نوجوانان و جوانان در زمان بعثت و گرایش شخصیت‌هایی مانند حضرت علی(ع)، مصعب بن عمیر و... به آیین اسلام بود (عباس‌زادگان، ۱۳۷۱: ۱۳). با شروع نهضت مشروطیت، دانش‌آموزان دارالفنون حضور فعال و گسترده‌ای در حرکت‌های مردمی ایفا کردند. ظلم‌ستیزی و آرمان‌خواهی دانش‌آموزان در دوران پهلوی اول و دوم نیز ادامه یافت. با روی کار آمدن محمدرضا شاه و اوج گرفتن غرب‌گرایی در ایران و رواج آن در مدارس، نسلی از دانش‌آموزان مذهبی شکل گرفتند و به ترویج ایده‌های اسلامی پرداختند. این حضور پررنگ نتیجه اقدامات فکری و فرهنگی‌ای بود که از سوی دلسوزان و متولیان فرهنگ دینی انجام گرفت (ناظم، ۱۳۸۲: ۸۹). معلمان، بخشی از فعالیت‌ها در مدارس را انجام می‌دادند. برخی از معلمان مدارس نطنز به شدت درگیر مبارزه با حکومت شاه بودند و دانش‌آموزان را به فعالیت علیه شاه ترغیب می‌کردند. حسن رضائیان یکی از فعال‌ترین این معلمان بود که در اکثر خاطرات راویان حوادث نطنز در انقلاب اسلامی حضور پررنگ دارد. عده‌ای از دانش‌آموزان از مناطق و روستاهای نطنز به این شهر می‌آمدند و فعالیت‌های انقلابی را در مدارس پیگیری می‌کردند، حاج آقا مؤمنی جانباز دفاع مقدس یکی از این افراد بود که خاطرات زیادی از آن دوران دارد. وی به نقش دبیرستان سپهر سابق (امام خمینی فعلی) تأکید دارد و دانش‌آموزانی که تظاهرات را انجام می‌دادند و بعدها در جنگ نیز به جبهه رفته رفتند و برخی شهید شدند (مؤمنی، ۱۳۹۶، نوار اول). کتاب‌های دکتر شریعتی و شهید مطهری در آگاهی‌بخشی به نسل جوان و نوجوان نطنز نقش بسزایی داشتند و در اختیار داشتن چنین کتاب‌هایی مخاطرات فراوانی داشت (باباخانی، ۱۳۹۶: نوار اول). دبیرستان سپهر و دانشکده نطنز مهم‌ترین مرکز فعالیت دانشجویی و دانش‌آموزی بود. یکی از فعالان انقلابی با اشاره به نقش اصناف مختلف، معتقد است بیشترین فعالیت و مرکز همه آنها این دو حوزه بود (محمدرضا سالکی، ۱۳۹۶: نوار دوم).

در اسناد ساواک نیز از فعالیت‌های دانشجویی در نطنز گزارش‌هایی ثبت شده است. در یکی از این گزارش‌ها آمده است: «روز جمعه هنگامی که برای گردش دسته‌جمعی دانشجویان اردوی عمران ملی نطنز به یکی از روستاها رفته بودند دانشجویی به نام حسین عبدالله‌پور یک اعلامیه و دو نوار از سخنرانی خمینی ارائه نمود و اظهار داشت آنها را از آقای علوی طلبه قم و اهل نطنز دریافت داشته است آقای علوی نیز هر روز سری به اردو می‌زد و با دانشجویان بحث سیاسی داشت» (انقلاب اسلامی به روایت اسناد ساواک اصفهان، کتاب دوم، ۱۳۸۳: ۴۸۷). دانشجویان نطنزی دانشگاه‌های تهران نیز مکرر با مراجعه به نطنز در پرشورتر کردن تظاهرات و فعالیت‌ها علیه رژیم نقش ویژه‌ای داشتند. این دانشجویان با ابتکارهای خود سهم مهمی در گسترش نهضت امام خمینی داشتند. نمونه‌ای از این فعالیت‌ها در گزارش ساواک بازتاب یافته است (انقلاب اسلامی به روایت اسناد ساواک اصفهان، کتاب سوم، ۱۳۸۳: ۴۹۴).

زنان نطنزی: زنان نقش پررنگی در حوادث انقلاب ایفا کردند. آنان هم پایه‌پای مردان به مبارزه با رژیم برخاستند. در واقع بخشی از فعالیت‌های کلی مبارزه با رژیم از سوی زنان صورت می‌گرفت. یکی از فعالان انقلابی با اشاره به برخی فعالیت‌های آنها چنین می‌گوید: «خانم‌ها حضور و فعالیتشان مشهود بود، چون آنها راحت‌تر بودند چادر سرشان بود و شناسایی‌شان کمتر ممکن بود. ما هم از آنها در پخش اطلاعیه و اعلامیه استفاده می‌کردیم. جاهایی که نیاز بود اعلامیه به خانم‌ها می‌دادیم و اینها می‌رفتند و توزیع می‌کردند. حتی تا امامزاده آقا علی عباس در بادرود می‌بردند و دسته‌دسته در گوشه‌های امامزاده اعلامیه می‌گذاشتند و در تظاهرات فعالیت‌هایشان مشهود بود» (عبدالکریمی، ۱۳۹۶: نوار دوم) زنان از طریق آشنایی با مبانی اندیشه‌های انقلاب در دانشگاه‌ها و انتقال آن به دانش‌آموزان در پیشبرد نهضت در نطنز سهم بسزایی داشتند (پروین باباخانی، ۱۳۹۶: نوار اول).

راهپیمایی‌های تاسوعا و عاشورا در نطنز پرجمعیت‌ترین راهپیمایی کل تظاهرات‌های پیش از انقلاب این شهر بود؛ چرا که برای شرکت در این مراسم مذهبی - سیاسی نطنزی‌ها از دیگر مناطق نیز خود را به این شهر رسانده بودند. محمدرضا سالکی راهپیمایی دو روز تاسوعا و عاشورا را در بی‌سابقه توصیف و از حضور نطنزی‌های مقیم تهران و شهرستان‌ها در این مراسم یاد می‌کند. وی همچنین به حضور برخی وابستگان حکومت که تا پیش از آن در برابر نیروهای انقلابی بودند در این آیین دینی اشاره می‌کند (محمدرضا سالکی، ۱۳۹۶) یکی از سخنرانی‌ها را

علی عبدالکریمی ایراد کرد که با واکنش مأموران امنیتی مواجه شد (عبدالکریمی، ۱۳۹۶). عبدالکریمی همچنین به این موضوع اشاره می‌کند که در نطنز بیشتر از امکانات اطلاع‌رسانی کاشان و قم برای پخش اخبار تهران استفاده می‌شد. همچنین خود آقای عبدالکریمی در متن تحولات و حوادث کاشان و تهران قرار داشت و در تظاهرات‌ها شرکت می‌کرد. او در جریان تحصن دانشگاهیان در تهران بود و اطلاعات را از انقلابیون می‌گرفت و به اطلاع نطنزیان می‌رساند. پس از آن یک‌مرتبه دستگیر شد و بعد از آن یک‌بار هم در حوادث کاشان بعد از اینکه برای اهدای خون به بیمارستان رفته بود، با هجوم مأموران شهربانی روبه‌رو می‌شود، اما فرار می‌کند. عبدالکریمی همچنین در عاشورای سال ۱۳۵۷ در حسینیه‌ی علیا نطنز سخنرانی کرد (عبدالکریمی ۱۳۹۶) این روایت را اسناد منتشرشده ساواک نیز تأیید می‌کند. در گزارش محرمانه ساواک در این باره آمده است: «خبر رسیده گویاست: روز ۱۳۵۷/۹/۲۰ (روز عاشورا) هیئت کوی علیا نطنز وارد حسینیه مرکز شهرستان نطنز شده و مبادرت به دادن شعارهای ضد ملی و میهنی نموده‌اند و دو نفر به نامان حسین غفاری کارمند دادگستری نطنز فرزند حاجی محمدحسن غفاری و علی عبدالکریمی کارمند پست و تلگراف و تلفن کاشان فرزند نصرالله عبدالکریمی در حسینیه فوق پشت تریبون قرار گرفته ضمن قرائت متن اعلامیه خمینی مردم را به تظاهرات دعوت نموده‌اند» (انقلاب اسلامی به روایت اسناد ساواک، کتاب نوزدهم، ۱۳۸۴: ۴۴۷).

نتیجه‌گیری

شهرستان‌های نائین و نطنز به دلیل موقعیت جغرافیایی و سیاسی، همواره در عرصه‌ی سیاست و تحولات پس از مشروطه، حضوری فعال داشته‌اند. با سقوط رضا شاه و اشغال ایران از سوی متفقین، احزاب سیاسی که در دوران سلطنت مطلقه و استبدادی همگی منکوب شده بودند، دوباره فعالیتشان را از سرگرفتند. این گشایش در عرصه‌ی سیاسی موجب گردید که فعالیت‌های انتخاباتی با شور و هیجان خاصی دنبال شود و بعضاً در مقاطعی به علت تقلب با منازعات و درگیری‌هایی همراه شود. با کودتای ۲۸ مرداد ۱۳۳۲ فضای بالنسبه آزاد سیاسی به کلی از میان رفت و بازتاب آن در منطقه نمایان گشت. اما از دهه‌ی ۱۳۴۰ به بعد فعالیت‌های گروه‌های اسلامی در منطقه برجسته شد، حوادثی چون قیام ۱۵ خرداد، تبعید امام خمینی از جمله علل چنین

فعالیت‌هایی بود. در سال ۱۳۴۴ با حضور آیت‌الله جنتی در محمدیه نائین، مردم این خطه با حوادث و جریان‌های جاری کشور و نهضت امام خمینی از نزدیک آشنا شدند. بنابراین سال ۱۳۴۴ را می‌توان سرآغاز فعالیت‌های انقلابی در نائین دانست. نکته‌ی حائز اهمیت اینجاست که تبعید برخی از روحانیون فعال و زندانیان سیاسی (سید مرتضی پسندیده برادر امام خمینی، سید هادی خسروشاهی، سید احمد کلانتر، شیخ عباس ضیغمی، علی مراد تهرانی معروف به شیخ علی تهرانی، سید سادات خراسانی، آیات: سید محمد صادقی تهرانی کرباسچی، مکارم شیرازی، خلخالی، آقای غلامحسین خردمند و...) به انارک و نائین زمینه‌ساز تقویت نیروهای مبارز اسلامی گشت، چرا که آنان حاملین واقعی اندیشه‌ها و آرمان‌های نهضت اسلامی و امام خمینی بودند. آیات، حجج اسلام و آقایان تبعیدی به نائین با اندوخته‌ی مناسبی علمی و دینی که داشتند توانستند در مواجهه با تفکرات جریان‌های انحرافی همچون گروه نزدیک به آیت‌الله غروی و مجاهدین خلق ایستادگی کنند و با انتقال آموزه‌های تشیع و نهضت انقلابی امام خمینی به مردم نائین به گسترش اندیشه‌های انقلابی در این خطه یاری رسانند. افزون بر این، نباید از نقش اثرگذار کانون‌های انقلاب در نائین غافل ماند. اماکن مذهبی همچون مساجد (مسجد امام سجاد (ع)) و حسینیه‌ها (امامزاده سلطان سید علی) با ایفای نقش ساختاری خود و همچنین مشارکت فعال قشرهای مختلف مردم همچون بازاری‌ها، فرهنگیان، دانش آموزان، دانشجویان و زنان، منجر به پیدایش و شکوفایی نهضت انقلابی امام خمینی در این شهر شدند.

در نطنز نیز با رفت و آمدهای برخی از فعالان انقلابی به قم در پوشش کارهای تجاری، آشنایی با اهداف نهضت امام خمینی هم‌زمان با قیام ۱۵ خرداد ۱۳۴۲ آغاز شد. مردم نطنز همچنین افتخار داشتند که در قیام ۱۵ خرداد تهران یک شهید تقدیم نهضت امام خمینی کردند. در نطنز فعالیت انقلابیون سخت‌تر و پیچیده‌تر از نائین بود چرا که در این شهر دو عامل بر سختی‌های مبارزه می‌افزود: یکی وجود برخی از روحانیون درباری و همکاری آنان با عوامل حکومت و دوم وجود گسترده عناصر ساواکی در این شهر و کوشش آنان برای رواج ارزش‌ها و الگوهای غربی حکومت پهلوی. با این همه، هسته اولیه نهضت در نیمه دهه ۱۳۴۰ ش از سوی عده‌ای از فعالان انقلابی در نطنز پایه‌گذاری شد. ابتدا جلسات خصوصی بود و در پوشش جلسات قرآن، اعلامیه‌ها و رساله امام خمینی تکثیر و خوانده می‌شد تا اینکه با علنی شدن تظاهرات‌ها در سراسر کشور در این شهر نیز با محوریت چند مکان مقدس همچون مسجد سید قاسم، حسینیه ارشاد علیا و امامزاده

سلطان سید محمد و امامزاده آقا علی عباس و شاهزاده محمد، فعالیت‌ها و تظاهرات‌ها آشکار شد. مردم نطنز علاوه بر اینکه در شهر خود به مبارزه علیه رژیم ادامه می‌دادند، نیروی انسانی و امکانات مادی همچون اسلحه و... نیز به تهران و کاشان و قم برای یاری‌رساندن به فعالان نهضت می‌فرستادند و این اقدام تا پیروزی انقلاب اسلامی ادامه داشت.

کتابنامه

الف) اسناد

مرکز اسناد انقلاب اسلامی (مراسان): ۱۶۰۷ ص ۹۹؛ ۹۳۸ ص ۹۳ و ص ۹۰؛ ۲۳۹۳، ص ۹۲؛ ۲۳۹۳ ص ۹۳؛ ۱۵۰۹۲ ص ۲۰؛ ۱۹۵۹ ص ۱۴۰؛ ۲۳۸۶، ص ۱۹؛ ۱۱۱۶۰، ص ۳؛ ۱۵۸۳۹ ص ۳؛ ۶۶ ص ۲۴؛ ۱۶۰ ص ۳۵؛ ۱۸۵ ص ۲۵؛ ۱۸۵۱ ص ۳۹؛ ۱۸۵۱، ص ۴۲؛ ۱۸۵۱، ص ۵۱.

کتابخانه، موزه و مرکز اسناد مجلس شورای اسلامی (کمام): ش.ب: ۲۴۳۱۷؛ ۲۴۳۱۷؛ ۳۶۲۵، ۸۳۲۵. سازمان اسناد و کتابخانه ملی ایران (ساکما): ش.بازیبی ۱۸۴۸۴.

اسنادی از انتخابات مجلس در دوره رضا شاه، به کوشش غلامرضا سلامی، تهران: سازمان اسناد و کتابخانه ملی جمهوری اسلامی، ۱۳۸۴.

انقلاب اسلامی به روایت اسناد ساواک اصفهان شرح مبارزات مردم استان اصفهان در جریان انقلاب اسلامی، کتاب سوم، تهران: مرکز بررسی اسناد تاریخی وزارت اطلاعات، ۱۳۸۳.

انقلاب اسلامی به روایت اسناد ساواک، کتاب نوزدهم، تهران: مرکز بررسی اسناد تاریخی وزارت اطلاعات، ۱۳۸۴.

یاران امام به روایت اسناد ساواک، آیت‌الله حاج سید مرتضی پسندیده، تهران: مرکز بررسی اسناد تاریخی وزارت اطلاعات، ۱۳۸۰.

ب) کتاب

افشار سیستانی، ایرج، استان اصفهان، تهران: هیرمند، ۱۳۷۸.

امینی، داود، اندیشه و عملکرد فدائیان اسلام، تهران: مرکز اسناد انقلاب اسلامی، ۱۳۸۵.

آئینه عبرت خاطرات دکتر سیف پور فاطمی، به کوشش علی دهباشی، تهران: سخن، ۱۳۷۹.

تقی زاده انصاری، بدر، نطنز دیروز و امروز، کرج: مؤلف، ۱۳۸۶.

حزب توده از شکل‌گیری تا فروپاشی (۱۳۲۰-۱۳۶۸)، به کوشش جمعی از پژوهشگران، تهران، مؤسسه مطالعات و پژوهش‌های سیاسی، ۱۳۸۷.

حسینیان، روح‌الله، نقش فدائیان اسلام در تاریخ معاصر ایران، تهران: مرکز اسناد انقلاب اسلامی، ۱۳۸۴.

خمینی، روح‌الله، صحیفه امام خمینی، ج ۱، ۳، ۶ و ۸، تهران: مؤسسه تنظیم و نشر آثار امام خمینی (س)، ۱۳۷۸.

دانشنامه گیتاشناسی، ج ۲، ترجمه و گردآوری عباس جعفری، تهران: مؤسسه جغرافیایی و کارتوگرافی گیتاشناسی، ۱۳۸۹.

دهقانیان، عباس، تذکره شاعران نطنز از قرن ۵ تا کنون، تهران: پرشکوه، ۱۳۸۸.

سجادی نائینی، سید مهدی، نائین بلده طیبه، اصفهان: کانون پژوهش، ۱۳۷۹.

شجعی، زهرا، نخبگان سیاسی ایران از انقلاب مشروطیت تا انقلاب اسلامی ایران، ج ۴، تهران: سخن، ۱۳۷۲.

فرهنگ جغرافیایی آبادی‌های کشور جمهوری اسلامی ایران، نائین، ج ۷۲، تهران: انتشارات سازمان جغرافیایی، ۱۳۶۰.

عباس زادگان، سید محمد، دانش آموزان در صحنه: نقش اجتماعی و سیاسی دانش‌آموزان در ایران، تهران: انتشارات سیمای جوان، ۱۳۷۰.

لطفی، یعقوب، انارک، تبعیدگاه مدافعان دین و ولایت، تهران: موزه عبرت ایران، ۱۳۹۳.

مهریار، محمد، فرهنگ جامع نام‌ها و آبادی‌های کهن، ج ۱، اصفهان: فرهنگ مردم، ۱۳۸۲.
مشروح مذاکرات مجلس شورای ملی، دوره ۲۰، جلسه ۱۶، ص ۱۶.

مشروح مذاکرات مجلس شورای ملی، دوره ۲۲، جلسه ۷۳، ص ۷۴.

نامه فرنگستان، ش ۵، اول سپتامبر ۱۹۳۴ م، صص ۲۱۹-۲۱۸.

نراقی، حسن، آثار تاریخی شهرستان‌های کاشان و نطنز، تهران: سلسله انتشارات انجمن آثار ملی، ۱۳۴۸.

ناظم، رزا، تاریخ شفاهی گروه ابوذر، تهران: مرکز اسناد انقلاب اسلامی، ۱۳۸۲.

(ب) مقاله

خاطرات عبائی از تبعیدگاه‌های خویش، **مجله یاد**، تابستان ۱۳۸۴، ش ۷۶.
رستم، فرهاد، «اسناد: در وزارت دربار ۱۳۳۰ تا ۱۳۳۴ و ۱۳۳۶ تا ۱۳۴۰؛ گزارش‌های روزانه حسین
علاء به محمدرضا پهلوی»، **فصلنامه تاریخ معاصر ایران**، زمستان، ش ۲، ۱۳۷۶.
روزهای حماسه و نور (گزارش‌های ساواک و شهربانی رژیم پهلوی)، **مجله پانزده خرداد**، ش ۱۵.
قربانی، حسینعلی، «بررسی فرایند گسترش تفکر انقلابی در شهرستان نطنز (۱۳۵۷-۱۳۴۰)»، **فصلنامه
مطالعات انقلاب اسلامی و دفاع مقدس**، س ۳، ش ۲، پاییز و زمستان ۱۳۹۶، صص ۸۹-۱۱۱.
قربانی، حسینعلی، «چگونگی گسترش نهضت اسلامی در شهرستان نائین (۱۳۵۷-۱۳۴۰)»، **فصلنامه
تاریخ‌نامه انقلاب (ژرفاپژوه سابق)**، س ۱، ش ۲، پاییز و زمستان ۱۳۹۶، صص ۱۵۴-۱۳۷.

ج) مصاحبه

مصاحبه نگارنده با پروین باباخانی، نطنز، ۱۳۹۶: نوار اول.
مصاحبه با حسین عالمی، نائین پنج شنبه ۳۱ فروردین ۱۳۹۶، نوار اول.
مصاحبه با سید عباس قریشی، نائین، پنج شنبه ۳۱ فروردین ۱۳۹۶، نوار اول.
مصاحبه نگارنده با رسول سفیدگر، نائین، جمعه ۱ اردیبهشت ۱۳۹۶، نوار اول.
مصاحبه نگارنده با عبدالحسین ایمانی، نائین، ۱۳۹۶.
مصاحبه نگارنده با اکبر عبدالکریمی، نطنز، ۱۳۹۶.
مصاحبه نگارنده با محمدرضا سالکی، نطنز، ۱۳۹۶.
مصاحبه نگارنده با محمدعلی مؤمنی، نطنز. ۱۳۹۶، نوار اول.
مصاحبه نگارنده با علی اکبر باباخانی، نطنز. ۱۳۹۶: نوار اول
مصاحبه نگارنده با علی سالکی، نطنز، ۱۳۹۶: نوار اول.

محرمانه

درجه فوریت: ۰۱۶۰۷۰۹۹
طبقه بندی حفاظتی: برآش خیر

صفحه شماره: ..... از ..... صفحه
نسخه شماره: ..... از ..... نسخه
۱- به: تیمسار ریاست گروه اطلاعاتی شهر بانی کل کشور (اداره اطلاعات)
۲- از: اطلاعات: شهر بانی استان مرکز
۳- شماره: .....
۴- تاریخ: ۸۸۰۸/۲
۵- پست: .....
تیمسار ریاست شهر بانی استان مرکز

موضوع: عتاب / پیرو:

اطلاع واصله حاکیست: در فریاد سامی (۱) محمد کاشفی (۲) حسین کاشفی (۳) حسین برزگری (شغل فرهنگی) (۴) محمد برزگری (شغل فرهنگی) (۵) علی علیزاده (اهل محله پنجم شهر رستان نائین) که دارای سوابق کمونیستی (عضو حزب توده) می‌باشند و همچنین بعثت خویشاوندی که با تیمور بختیار دارند دارای رفتار مشکوکی بوده و اغلب شب‌ها در منزل یکی از آنان جلسه‌ای تشکیل می‌گردد.

افراد فوق بعثت نفوذی که در نائین و قراة اطراف دارند جهت شرکت در جلسات انجمن محلی و همسران و آبادانی شهر رستان نائین توسط آقای حسن مصطفوی نمایندند همجلسه شورایی دعوت گردیده‌اند.

۵۴۵ - ۱۴۵
۱/۱۰/۲۶

۵۶

انذیکان تمل

محرمانه

اندر این خبر: قابل تحقیق
نظریه: .....

طبقه بندی حفاظتی

گزارش محرمانه شهر بانی استان مرکز درباره‌ی افراد فعال حزب توده در نائین

۰۰۹۳۸۰۹۲

مقام محترم رئیس شورای عالی فقه

محرم‌امروزش بالخصوص در جرد مبارک میرزا محمد بن واعظ
کارمند دفتر رسمی قضاوت فقهی فی فقه‌های شیعیان کهنه
تفتاب و توابع کتابتستان جواد که رنده و سیدان
نوبهار سکن نوبهار عباس سلیمان سکن ملک
مصطفی رضائی سید محمد زکریا عبد الوهاب فرزند سید مصطفی
سکن لیلان که از توابع مابین می باشد از فداانیا

اسلام و داری علوم و معارف بیان کنند

بلاغ وجود مقدس رب تعالی

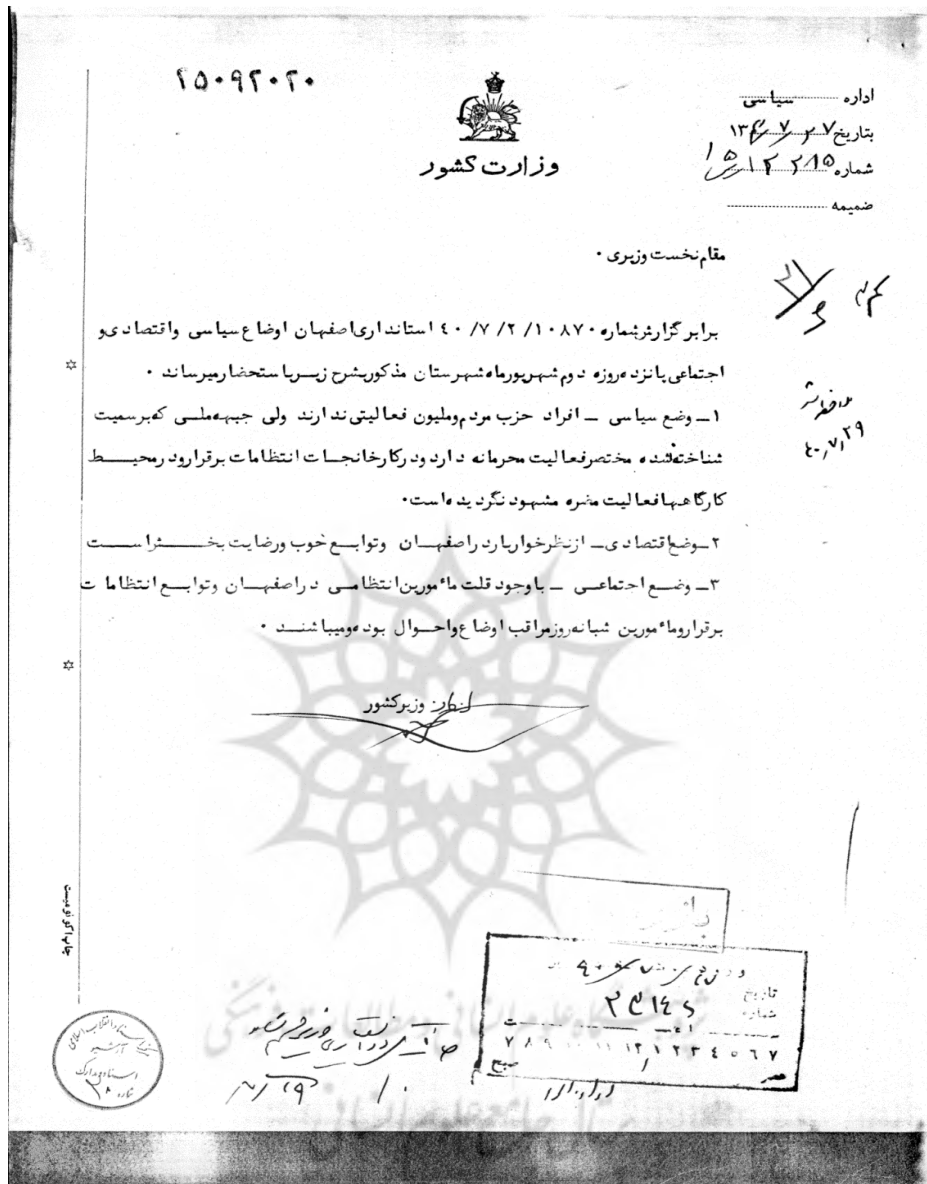

۹۲

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی

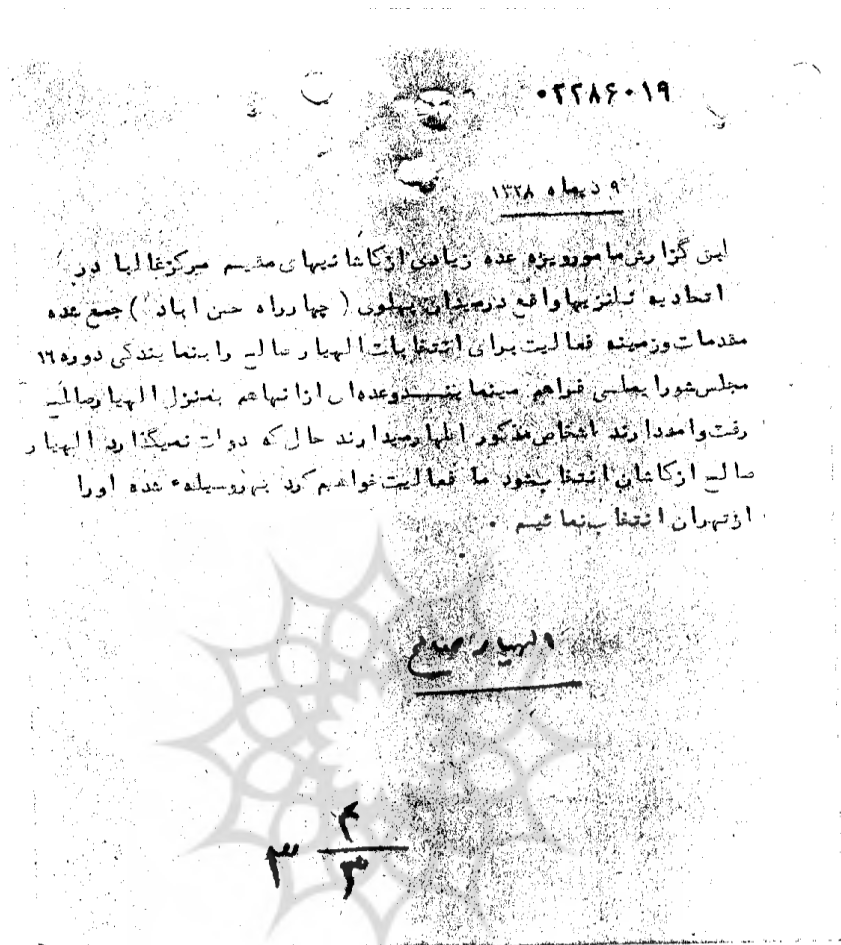
پرتال جامع علوم انسانی

گزارش به رئیس شهربانی کل کشور درباره‌ی اعضای فعال فدائیان اسلام در نیستانک نائین

گزارش وزارت کشور به نخست وزیری درباره‌ی وضعیت اجتماعی، سیاسی و اقتصادی شهرستان

نائین در پانزده روزه دوم شهریور ۱۳۴۰

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
رتال جامع علوم انسانی

گزارش مأمور ویژه از حضور کاشانی‌های مقیم تهران در اتحادیه‌ی (تکیه) نظنزی‌ها و فعالیت
برای نمایندگی الهیار صالح

۰۰۰۶۶۴۴
حزب رستاخیزت ایران

صور تجلسه کانون ۱۱۰۹

نام محل روستا شهر	بخش:	شهرستان	استان	۲- شماره کانون
۳- تعداد اعضا	۴- تعداد اعضاء حاضر	۵- تاریخ جلسه قبل	۶- تاریخ این جلسه	
۱۰ نفر	۱۰۰ نفر	۹/۳	۱۱/۲	
<p>۷- موضوعات مورد بحث به تفکیک محلی، عمومی و حزبی با رعایت اختصار: مجلس ماهانه کانون شماره ۱۱۰۹ در ساعت ۱۰ صبح در محل کانون در شهرستان نائین و استان نائین برگزار گردید. در این جلسه به موضوعات زیر بحث و تبادل نظر گردید: ۱- بررسی عملکرد کارکنان دولتی و خصوصی در زمینه خدمات رسانی به مردم و نحوه برخورد با مشکلات آنها. ۲- بررسی وضعیت معیشتی مردم و مشکلات اقتصادی در منطقه و راهکارهای مقابله با آن. ۳- بررسی وضعیت بهداشتی و درمانی در منطقه و راهکارهای بهبود آن. ۴- بررسی وضعیت فرهنگی و اجتماعی در منطقه و راهکارهای ارتقای آن. ۵- بررسی وضعیت کشاورزی و دامپروری در منطقه و راهکارهای بهبود آن. ۶- بررسی وضعیت مسکن و راهکارهای حل مشکل مسکن. ۷- بررسی وضعیت معیشتی و راهکارهای بهبود آن. ۸- بررسی وضعیت اجتماعی و فرهنگی و راهکارهای ارتقای آن. ۹- بررسی وضعیت بهداشتی و درمانی و راهکارهای بهبود آن. ۱۰- بررسی وضعیت کشاورزی و دامپروری و راهکارهای بهبود آن.</p>				

صور تجلسه ماهانه‌ی کانون حزب رستاخیز و ارائه گزارشی از بی توجهی به کشاورزی منطقه نطنز و کمبودهای بهداشتی درمانگاه کلهرود

لازمی

شیخ فریبت ۰۰۶۸۵۰۶۵

شهرهای کلیان - شهرکرد - شرفا - نائین - محبت آباد

نظر بانگه من است در مورد ترخیص آیت الله عینی (رحمته الله علیه) همان محل که خواسته می‌شود برای
اینکه بنویسند و نزد که این موضوع زیاد اهمیت دارد و می‌تواند صلاح در این است که رعایت شود و اگر
در طی این مراسم حرفی خلاف رویه زده شود در وقت شهادت می‌شود که این حرفها زده اند شخص
شوند تا مورد بازخواست و تعقیب قرار گیرند و است مراتب فوق را دقیقاً مورد نظر و امر و قرار داده
در صورتیکه مورد خاص پیش آمد مراتب را به اداره اطلاعات و این شهر با در ذمه گزارش نماید

رئیس امنیتی

۵-۱-۱۰۸۵۵

۱۲ / ۱ / ۱۳۸۴

۵-۱-۱۰۵۴۰۵

۱۳ / ۱ / ۱۳۸۴

اداره استخبارات و اطلاعات فریبی
پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی

دستور شهربانی اصفهان به شهربانی شهرستان‌های تابعه درباره‌ی زیر نظر گرفتن افرادی که

سخنانی بر خلاف رویه‌ی حکومت بزنند

سایه‌اسامی روضه خوانان اهل نطنز و وصف منزلت نائین

ردیف	فهرست روضه خوانان	وصف منزلت	درت	سایه
۱	تکلیه کلکان	تاج حسن مبارکی	ازاد محرم آنحضرت	ارادت ۱۱ ساله
۲	تکلیه میر خندان	اراد افغندیگان	س	س
۳	تکلیه باب‌الرحیم	محمد میرزایی	س	س
۴	تکلیه زکاء بار	رحیم علی‌نقی	س	س
۵	تکلیه سرار نو	تاج‌الله کهن	س	س
۶	تکلیه محمد سنگ	محمد غفری قنات	س	س
۷	تکلیه مجاهد	تاسم زهرنگ	س	س
۸	منزل تاج حسن حبیب	تاج حسین	تبعه معتمد و اهل نطنز	ارادت ۱۱ ساله
۹	منزل غلغلی قنات	غلیان	س	س
۱۰	منزل آواز آواز نطنز و نائین	آواز نطنز	حارث و رفیق محرم	س
۱۱	منزل تاج حسن اسد	تاج اسد	تبعه معتمد	س
۱۲	منزل تاج حسن خندان	تاج حسن خندان	دور و رفیق محرم	س
۱۳	منزل محمد هفتیان	محمد هفتیان	س	س
۱۴	منزل تاج حسن تاجی نطنز	تاج تاجی نطنز	تبعه معتمد و اهل نطنز	س
۱۵	منزل سید رضا نطنز	سید رضا نطنز	س	س
۱۶	منزل تاج حسن صفا	تاج حسن صفا	دور و رفیق	س
۱۷	منزل سجاد صفا	سجاد صفا	تبعه معتمد	س
۱۸	منزل انبی کازرونی نائین	انبی	تبعه معتمد	س
۱۹	منزل حسن کهن نطنز	حسن کهن نطنز	دور و رفیق	س
۲۰	تکلیه پیر سیاه	تاج سیاه	تبعه معتمد	س
۲۱	منزل تاج حسن صفا	تاج حسن صفا	س	س
۲۲	منزل تاج حسن نائین	تاج حسن نائین	دور و رفیق	س
۲۳	منزل تاج حسن نائین	تاج حسن نائین	تبعه معتمد و اهل نطنز	س
۲۴	منزل تاج حسن نائین	تاج حسن نائین	ارادت ۱۱ ساله	س
۲۵	منزل تاج حسن نائین	تاج حسن نائین	س	س

فهرست اسامی تکیه‌ها و مجالس روضه خوانی شهرستان نائین در ماه‌های محرم و صفر

تاریخ: ۲۳/۳/۴۴
شماره: ۷/۱
پوست: تهران
شهرستانی کل کشور: ۰۰۴۰۰۰۸۴
شهرستانی نائین: ۰۰۲۰۰۰۸۴
وزارت کشور
شهرستانی کل کشور
شهرستانی نائین
رابع = ورود عطا فریب

عطف به نامه شماره ۴۴۲۲-۲-۵ مورخه ۲۰/۶/۴۴
و شماره ۴۴۲۲-۲-۵ مورخه ۲۰/۶/۴۴
شرح موارد عطا فریب طبق جدول سوابق درج شده در جدول مورخه ۲۰/۶/۴۴
و در صورتی که در نامه شماره ۴۴۲۲-۲-۵ مورخه ۲۰/۶/۴۴
مشخصات بارش نفرات کسر در هر یک جهت آنکه در جدول مورخه ۲۰/۶/۴۴

رابطه با نام ...
۴۴/۳/۴
۴۴/۳/۴

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
رتال جامع علوم انسانی

گزارش اخذ تعهد شهرستانی نائین از وعاظ و روضه خوانهای غیر محلی

سازمان اسامی و نشانی فرهنگ و آثار ادبی و هنری ایران - دفتر اسامی و نشانی - تهران - پ. م. ۰۰۴۰۰۰۸۲

ردیف	نام منت	میر	سال	تاریخ آلودگی	نوع اثر
۱	سین سین سین موندی	سیدالارسلان	۴۸۱	۱۳۰۱	درسه حضرت احمد
۲	الاناسم علیله	غوثی	۳	۱۳۳۳	درسه تصدیق
۳	تجمع ربانی	حسن	۳	۱۳۱۶	خزانه توده نبرد
۴	تجمع نوردی	حسینی	۳۳۶	۱۳۳۰	درسه تصدیق
۵	مهدی مهدی	ع. آ. ک.	۸۲	۱۳۳۳	درسه تصدیق مجمع احمدی

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی